

9-10 Ağustos 1915: Anafartalar ve Conkbayırı Taarruzları Çanakkale Cephesi'nde Savaşın Sonu

Çanakkale Zaferi denilince akla ilk 18 Mart'ta kazanılan deniz zaferi, sonrasında da 25 Nisan 1915'te yapılan çıkarma harekâtına karşı başarılı savunma gelir. Hâlbuki Çanakkale'de kazanılan bu başarılar ancak 9-10 Ağustos 1915'te kazanılan zaferle taçlanacaktır. İngiltere'nin ve müttefikleri Fransa'nın 19 Şubat 1915'te başladığı ve hedefi İstanbul olan harekât, Temmuz sonlarına gelindiğinde Anıburnu sırtları ile Kerevizdere, Kırte ve Zığındere'de Türk savunması tarafından durdurulmuş, muharebeler kilitlenmişti.

Bahriye Nazırı Winston Churchill 5 Haziran'da İskoçya liman kenti Dundee'de "Çanakkale Muharebesi ağır ve yıkıcıdır. Fakat zafer kesinlikle elde edilecek ve her şey yoluna girecektir." derken zaferin mutlaka kazanılacağına dair inancını canlı tutuyordu. Müttefikler için sadece Çanakkale Cephesi'nde durum kötüye gitmiyordu. Batı Cephesi'nde de bir sonuç alınamamış ve bu cephe de kilitlenmişti. Churchill ise Müttefiklerin Fransa'da Batı Cephesi'ndeki kilitlenmeyi

açmak için ne yeterli adama ne de yeterli cephaneye sahip olduğunu belirttikten sonra, Çanakkale Cephesi'ndeki Akdeniz Seferi Kuvvetler Komutanı Ian Hamilton'a verilecek küçük bir desteğin durumu değiştireceğini savunuyordu. Ona göre ordu, Yarımada'da üç ya da dört mil ilerlemeyi başarırrsa Marmara Denizi'ne ulaşacaktı. Böylece Osmanlı Devleti başkenti ele geçirilip savaş dışı bırakılacaktı. Fakat mevcut cephelerden farklı bir noktadan yeni bir harekât yapılması gerekiyordu.

Hamilton Çanakkale'deki her başarısız taarruz sonrası Londra'dan yeni birlikler istiyordu. Savaş Konseyi, Çanakkale Komitesi adı ile 7 Temmuz'da toplandı. I. Dünya Savaşı'nın cephelerindeki kilitlenmeyi açmak üzere Hamilton'un isteklerine olumlu cevap verildi: Çanakkale'ye üç yeni tümen gönderilecek, Temmuz sonunda da bu tümenlere iki yeni tümen daha eklenecekti.

Ağustos'ta düşünülen yeni harekât bölgesi ise Anafartalar'dı. Harekât bölgesi olarak tespit edilen ve İngiltere'den getirilen yeni birliklerin kullanılacağı Suvla (Anafartalar) çıkarmasındaki plan eşgüdümlü bir baskın ile limanı çevreleyen tepeleri ve özellikle 25 Nisan gününün ilk hedefi Conkbayırı'nı ve Kocaçimentepesi'ni almaktı. İngilizler bu hedefe ulaşmak için 25 Nisan 1915'teki şaşırtma harekâtının aynısını 6 Ağustos sabahı Kanlısirt'a, öğleden sonraysa Seddülbahir'e baskın şeklinde taarruz ederek yaptı. Dikkatler bu iki bölgeye çekilince de gece 22.30'da General Stopford komutasındaki cepheye yeni getirilmiş İngiliz 9. Kolordusuna ait 10. ve 11. tümenler Anafartalar sahiline çıktı.

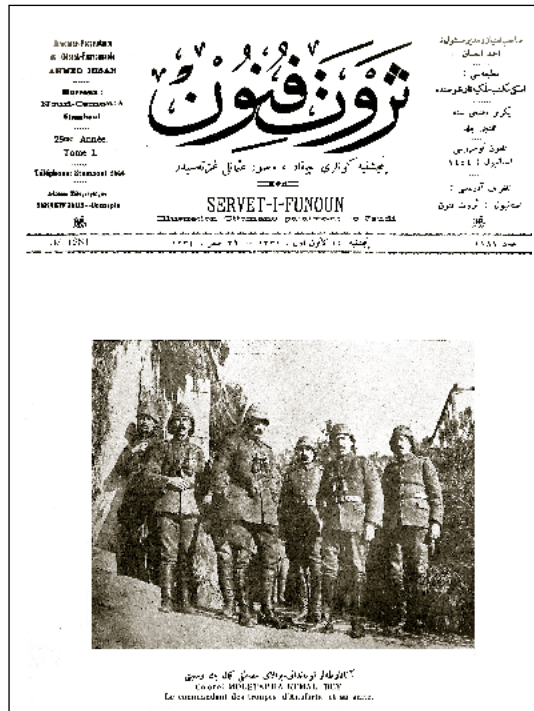
Arıburnu ve Seddülbahir Taarruzları

Anafartalar çıkarmasının ana noktası olan Suvla'daki harekât sırasında Türk birliklerini Seddülbahir ve Arıburnu bölgesinde sabit tutmak için iki bölgeden de taarruz başladı. İlk taarruzu saat 04.30'da Kanlısirt siperlerinin bir saat kadar bombalanmasının ardından saat 05.30'da Anzak birlikleri yaptı. Taarruz dalgası, önceden kazılan tünellerden başladı. Ağır bombardımanda Türk siperlerinin bir kısmı yıkıldı ve mazgallar kapandı. 16. Tümen 47. Alay'dan birçok Mehmetçik daha savaşımadan yangın ve top mermilerinin siperlerde çıkardığı gazdan zehirlenerek şehit oldu.

İngilizlerin 6 Ağustos günü Kanlısirt ve Seddülbahir taarruzlarını Vehip Paşa başarılı bir savunma ile karşılamış, hatta sıkışık haline rağmen birliklerinden 4. Tümen'in taburlarını ihtiyaç oldukça kardeşi Esat Paşa'nın komutasındaki Kuzey Grubu'nun yardımına göndermekten de çekinmemişti. Türk tarafının savunması karşısında 7 ve 8 Ağustos'ta önemli bir netice alınamadı. Fakat Anzak kolordusu ihtiyaç duyulan Türk birliklerinin Anafartalar'a sevkine engel olmuştu. Sadece Seddülbahir'den bir tümenlik kuvvet o da Kuzey Grubu emrine çekilebilmişti. Böylece İngiliz birlikleri Anafartalar'a zorlanmadan bir çıkarma yaptı.

Anafartalar'da Türk Savunması

5. Ordu elde edilen istihbaratlarda İngilizlerin yeni bir çıkarma yapacağı bilgisini almıştı. 25 Nisan'da olduğu gibi 5. Ordu komutanı Liman Paşa yine yanılıyor ve çıkarmayı Bolayır'dan bekliyordu. Hâlbuki çıkarma 25 Nisan çıkarmalarından farklı olarak akşam 22.30'da Anafartalar sahiline olacaktı. Türk subayları bu konuda farklı düşünüyordu. 25 Nisan sonrası gösterdiği büyük gayret ve başarıdan dolayı albay rütbesi verilen Mustafa Kemal Bey, 3. Kolordu Komutanı Esat Paşa ile İngilizlerin çıkarma yapacağı sahil hakkında yaptığı değerlendirmede kuzeyden yani Arıburnu'ndan Suvla'ya kadar olan sahilten bir çıkarma beklediğini belirtir. Kolordu komutanının "Merak etme beyefendi, gelemmez!" cevabına karşı konuyu uzatmamak için "İnşallah efendim, sizin takdiriniz gibi olur" demekle yetinir.

7 Ağustos sabahı gün ağarırken Türk subayları bir kere daha haklı çıkmış Liman Paşa yanılmıştı. Bu durumu fark eden Liman Paşa 7 Ağustos sabahı Bolayır'da bulunan 7. ve 12. tümenlerin Anafartalar'a hareketini emreder, Saros Grubu Komutanı Albay Ahmet Feyzi (Feyzullah) Bey'i de öğlen saat 14.00'te Yalova köyü civarındaki 5. Ordu Karargâhı'na çağırır. Burada Feyzi Bey'e Anafartalar Grubu komutasının verildiği bildirir.

Türk birlikleri artık zamana karşı da savaşıyordu. İngilizlerin Tursun köyü ve Küçük Anafarta köyünü ele geçirme olasılığı nedeniyle, 7. ve 12. tümenlerin biraz gerilerde toplanarak emniyeti sağlamak için kuvvetli birimlerin ileriye sürülmesi ve ertesi gün (8 Ağustos 1915) tan ağarırken İngilizlerin sol (kuzey) yanında bulunan bu tümenlerin Anafartalar doğrultusundan taarruz etmesi kararlaştırılır.

Arıburnu'ndaki muharebeler ile Seddülbahir'de birliklerin sabit kalması sayesinde -en yakın takviye birlikleri de Bolayır'dan yürüyerek geldiği için- İngiliz çıkarmasının bütün yükü Alman Yarbey Wilmer'in komutasındaki 3000 kişilik Anafartalar Müfrezesi'ne kalmıştı. Özellikle Gelibolu ve Bursa jandarma taburlarının 7 ve 8 Ağustos'taki iki günlük savunmaları, Conkbayırı ve Kocaçimentepe'nin kuzeyden kuşatılmasını önlerken geriden gelecek birliklere de zaman kazandırmıştı.

Bolayır'dan hareket emri verilen 12. Tümen'in hareketi planlanan zamanda gerçekleşmez. 7. Tümen emri aldığı 9.00'da hareket ederken 12. Tümen birlikleri ancak saat 12.00'de toplanarak harekete geçer. Bu nedenle 8 Ağustos sabahı tümen hâlâ belirlenen toplanma yerine gelememiştir. Bu durumda Grup Komutanı Feyzi Bey, Liman Paşa'ya taarruz edemeyeceğini bildirir. Öteden beri mümkün olduğunca çabuk harekete geçilmesini isteyen Liman Paşa bu durum karşısında taarruzun gün batınca yapılmasını ister.

Feyzi Bey'in 7. ve 12. tümen komutanları ile 8 Ağustos saat 14.00'te yaptığı durum değerlendirmesinde birliklerin yorgun olduğu ve uzun yürüyüşte kayıplar verdiği belirtilir. 7. Tümen 25-30 kilometre, 12. Tümen ise 40 kilometreden fazla yürümüştür. 12. Tümen Komutanı Yarbey Selahaddin Adil Bey, 7. Tümen Komutanı Albay Halil Bey bu yorgun birliklerle yapılacak bir taarruzun başarıdan ziyade bir felâket getireceği görüşünde olduklarını beyan eder.

Tümen komutanlarına hak veren Albay Feyzi Bey de, İngilizlerin gözü önünde gündüz vakti üstün deniz ve kara topçusu ateşi altında 4-5 kilometrelik bir yaklaşma yürüyüşü yaptıktan sonra taarruza geçmenin çok kayba neden olacağını göz önünde bulundurarak, bir başarı elde edilemeyeceği kanaatine varmıştı. Zira birliklerin acele olarak taarruza sokulmasının zararı çeşitli defalar görülmüş, büyük kayıplar verilmişti.

Albay Feyzi Bey tüm bu sebeplerle ve tümen komutanlarının da isteği doğrultusunda sorumluluğu da üzerine alarak taarruzu ertesi sabah 04.30'a erteler. Feyzi Bey bu konuda ordu komutanı ile uzun ve tartışmalı telefon konuşmaları yapsa da Liman Paşa, taarruzun ikinci defa ertelenmesini iyi niyetle karşılayarak aynı gün akşam Albay Feyzi Bey'i görevden alır.

Diğer taraftan İngiliz birlikleri de çıkarma sabahı 7 Ağustos gününü sahilde ileri bir harekât yapmadan geçirmişti. Karaya 30.000 bine yakın asker çıkarılmıştı. Bu askerler ise hemen yanı başlarında ki Softa Tepesi'ni dahi ancak öğleden sonra zapt etmişti. Kolordu komutanı General Stopford da hâlâ sahile çıkmamıştı. Kolordu komutanına göre birlikler yeterince dinlendirilmeli ve toplanarak sahile çıkarılmalıydı. Hâlbuki ilerlemeleri halinde karşılarında kendilerine karşı koyamayacak 3000 kişilik bir kuvvet vardı. Aslında İngilizler bir zafer için bu müsait şartları değerlendirememiş ve zamanı boşa harcamıştı. Takviye Türk birliklerinin bölgeye yitmesi için onlara zaman verilmişti. Önceki günü dinlenerek geçiren İngilizler 8 Ağustos'taki ileri harekâta hedeflenen yüksek tepeleri de (Tekketepe ve Kavaktepe) ele geçirememişti.

Feyzi Bey'in Anafartalar'da kuvvetlerinin erken taarruzuna izin vermeyerek emirleri uygulamayı erteleme muhtemelen acı bitecek bir harekâtı önlemişti. Bu kararı kendi komutanlık kariyerini bitirecek ve görevden alınması da hem Çanakkale Muharebeleri hem de Türk tarihi açısından bir dönüm noktası teşkil edecekti.

Suvla Çıkarması

Anafartalar grup komutanı
Mustafa Kemal karargahıyla

Anafartalar ve Conkbayırı Taarruzları

Görevinden alınan Ahmet Feyzi Bey'in yerine 19. Tümen Komutanı Albay Mustafa Kemal Bey, Enver Paşa'nın da onayı ile 8 Ağustos 1915 günü saat 09.45'de Anafartalar ve Conkbayırı civarındaki tüm birliklerin komutanı olarak atanır.

Ertesi gün sahile çıkan İngiliz kolordu komutanı ise 9 Ağustos sabahı genel bir taarruz emri verir. 7-8 Ağustos'taki bu bekleyiş ve tereddüt sebebiyle İngiliz çıkarması sürpriz olmaktan çıkmıştı. Albay Mustafa Kemal Bey Çamlıtekk'e geldiğinde durum beklendiğinin aksine sakindi. Anafartalar Grup Komutanlığı'na atandığında ordu komutanından Albay Feyzi Bey'in sabah yapacağı, planları hazır olan taarruzu şafakta başlatması emrini de almıştı.

Her iki taraftaki gelişmeler de 9 Ağustos'ta karşılıklı bir genel taarruz yapılacağını göstermekteydi. Tarafların hedefleri çok açıktı. İngilizler, Conkbayırı-Kocaçimen tepesi silsilesini ele geçirmek için önemli olan Tekketepe-Kavaktepe ve İsmailoğlutepe silsilesini zapt etmek istiyordu. Türkler ise İngiliz kolordusunun Anafartalar kesimine yapacağı taarruzları durdurarak Damakçılıkbayırı-Mestantepe çizgisini ele geçirip Kocaçimentepe'nin emniyetini sağlayarak Anzak kolordusu ile İngiliz birliklerinin birleşmesini önleyecekti.

Komuta kademesinde bu değişiklikler olurken, birlikler de kararlaştırıldığı şekilde taarruz öncesi yaklaşma harekâtına başlamıştı. Türk birlikleri daha önce harekete geçerek taarruza İngiliz birliklerinden önce başlamıştı. Bu taarruz ile istenilen hedefe ulaşılmış, sıra Conkbayırı taarruzuna gelmişti. Anzak birlikleri ve İngiliz birlikleri de 9 Ağustos sabahı 4.30'da yeniden Conkbayırı'na doğru taarruza geçmiş, Conkbayırı'nın doruk noktasına yaklaşmışlardı. Mustafa Kemal, Anafartalar'da durumu bir dereceye kadar düzene koyduktan sonra öteden beri rahatsız olduğu Conkbayırı'ndaki duruma el koymak üzere akşamüzeri ağır bombardıman altında yürüyerek 8. Tümen Karargâhı'na gelir.

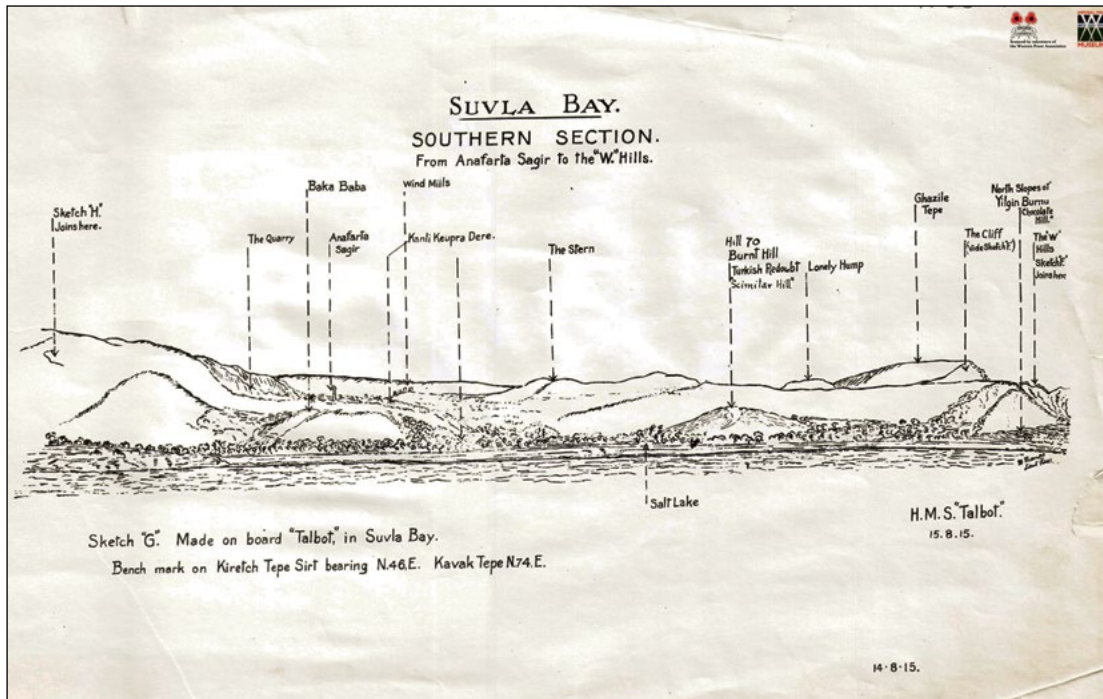
10 Ağustos sabah 4.30'da baskın şeklinde bir taarruza karar verilmişti. Mevcut birlik komutanlarının yeni takviyelerin beklenmesi yönündeki fikirlerine rağmen taarruzun başarısına inanan Mustafa Kemal, planladığı taarruzu başlatma konusunda kararlı tavrını sürdürecekti, kendisinin de belirttiği üzere savaşın seyrinin değişmesinde bir kere daha inisiyatif alacaktır:

“Vâkıa hakları vardı. Fakat bu başarıyı, fazla kuvvete sahip olmaktan çok, elimizde bulunan kuvvete azim ve şiddet vermekle ve onları benim tasarladığım gibi kullanabilmekte görüyordum. Geçirilecek zaman, bizden çok düşmanın işine yarayacaktı. Onun için bütün önerilere karşın kesin olarak taarruz edecektim.”

10 Ağustos sabahı 04.30'da baskın şeklinde planlanan taarruz, Mustafa Kemal'in “8. Tümen, kendine katılan taze kuvvetlerle yarın gün doğumu ile beraber Conkbayırı Şahinsırtı'ndaki düşmanı atacak ve uzaklaştıracaktır.” emri ile başlar. Siperlerinden ok gibi fırlayarak, Conkbayırı'nın doruk noktasına kadar yaklaşan İngilizlerin siperlerine hücum eden Mehmetçik kanlı bir süngü muharebesine tutuşur. Mustafa Kemal'in:

“Bütün askerler, subaylar artık her şeyi unutmuşlar, nazarlarını, kalplerini verilecek işarete bağlı bulunduruyorlardı. Süngüleri ve bir ayakları ileri uzatılmış olan askerlerimiz ve onların önünde tabancaları, kılıçları ellerinde kırbacımın aşağı inmesiyle demirden bir kitle halinde aslan gibi bir saldırı ile ileri atıldılar. Bir saniye sonra düşman siperleri içinde ilahî bir haykırıştan başka bir şey işitilmiyordu: Allah, Allah, Allah!” şeklinde tasvir ettiği taarruz çabuk neticelenir. Conkbayırı sırtları İngiliz taburlarından temizlenir. Bu taarruz sonrası gazetelerde Albay Mustafa Kemal, Anafartalar kahramanı olarak ilan edilir. Artık bütün Anadolu onu bu isimle tanımaktadır.

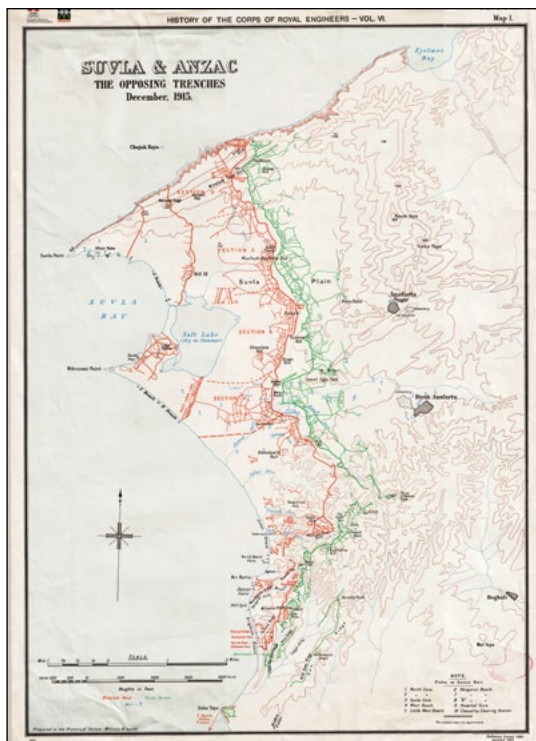

Suvla (Anafartalar) Limanı'ndan
çıkarma bölgeleri
(Imperial War Museum koleksiyonundan alınmıştır.)

Mustafa Kemal'in göreve getirilmesi ile birlikte Anafartalar ve Conkbayırı'nda birbiri ardına zaferler kazanılmış ve artık müttefiklerin Yarımada'yı ele geçirme ümidi kırılmıştı. Devam eden günlerde cephede kayda değer bir ilerleme olmayacak ve yaklaşan kış İngilizler için şartları daha da zorlaştıracaktı. Diğer siyasî hadiselerin de etkisi ile ilk olarak İngilizler, 19 Aralık'ta Anafartalar ve Arıburnu, 9 Ocak 1916'da da Seddülbahir bölgesinden tüm birliklerini çekecek, Yarımada'yı tahliye edecekti.

Anafartalar Çıkarması sonrası
Anzak kesimi ile birlikte
Anafartalar Ovası'ndaki İngiliz ve Türk
birliklerinin son durumu
(soldaki harita)
(Imperial War Museum koleksiyonundan alınmıştır.)

Yıl içinde sadece belli birkaç gün içinde andığımız Çanakkale muharebelerinin üzerinden yüz yıl geçti. Çanakkale Cephesi neredeyse tüm dünyaya yayılmış ve o zamana kadar şahit olunan en büyük savaşın en kritik cephelerinden biriydi. Bunun yanı sıra modern Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran, milli birlik ve mücadele ruhu gibi -ki adına Çanakkale Ruhu dediğimiz- yüce duyguların vücut bulduğu yerdir. Bununla birlikte Kurtuluş Savaşı'nı zafere götürecek komutanın Çanakkale Cephe'sini sonlandıran bu taarruzları komuta ederek ismini Anafartalar kahramanı olarak tüm Anadolu'ya duyurması ise bizler için ayrıca önemlidir. Bu vesile ile Anafartalar kahramanı Albay Mustafa Kemal Bey ve Çanakkale'nin tüm komutan ve askerlerini saygıyla anıyoruz.

Kaynaklar

- * Erdemir, L., *Çanakkale Savaşı Siyasî, Askerî ve Sosyal Yönleri*, Gökkubbe Yayınları, 2009.
 * Atatürk, M. K., *Anafartalar Hatıraları, Çanakkale Hatıraları I*, Haz. Metin Martı, Arma Yayınları, 2002.
 * Aspinall Oglander, C. F., *Büyük Harbin Tarihi Çanakkale Gelibolu Askeri Harekâtı: 1915 Mayısından Tahliye Kadar*; c. II, Haz. Metin Martı, Arma Yayınları, 2005.
 * *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi: Osmanlı Dön. Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi: Çanakkale Cephesi Harekâtı (Haziran 1915 - Ocak 1916)*, Cilt V, 3. Kitap, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, 1980.